

Stavovi studenata prema osobama s vidljivim tetovažama

Katić, Mia

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:188684>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-27**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju

Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Mia Katić

**Stavovi studenata prema osobama s vidljivim
tetovažama**

Završni rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Stavovi studenata prema osobama s vidljivim tetovažama

Završni rad

Student/ica:

Mia Katić

Mentor/ica:

doc. dr. sc. Željka Zdravković

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Mia Katić**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Stavovi studenata prema osobama s vidljivim tetovažama** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 12. rujna 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Ciljevi i svrha rada	2
3. Teorijski koncept rada.....	3
3.1. Tjelesne modifikacije - tetovaže	3
3.2. Tetovaže u povijesnom kontekstu	3
3.3. Tetovaže i stigma	4
3.4. Tetovaže, rod i identitet.....	6
4. Istraživačka pitanja i hipoteze.....	9
5. Metodologija.....	10
5.1. Metoda i proces prikupljanja podataka	11
5.2. Uzorak	11
5.3. Opis mjernih instrumenata	14
5.4. Obrada podataka.....	14
6. Rezultati	15
7. Rasprava.....	25
8. Zaključak.....	27
9. Prilozi.....	29
10. Literatura.....	34

Stavovi studenata prema osobama s vidljivim tetovažama

Sažetak

U radu su izneseni rezultati kvantitativnog istraživanja na temu stavova studenata o tetoviranim osobama s obzirom na rod, socio-ekonomski status te rodne uloge. Istraživanje je provedeno među studentima i studenticama različitih studija na području Republike Hrvatske putem *online* upitnika. Analizom postojeće literature, u istraživanju je stavljen naglasak na pitanja koja nisu prethodno odgovorena, a rezultati su pokazali da postoji povezanost između tradicionalnih stavova o rodnim ulogama i negativnih stavova o tetoviranim osobama. Nadalje, rezultati su pokazali da ne postoji razlika u stavovima s obzirom na rod i socio-ekonomski status ispitanika. Također, unatoč spomenu o stigmatizaciji i diskriminaciji u prethodnim istraživanjima, analizom rezultata ovog istraživanja zaključeno je da su stavovi prema tetoviranim osobama kod studenata i studentica uglavnom pozitivni te je donekle potvrđen raskid sa stigmom koja se povijesno veže uz tetovaže.

Ključne riječi: tetovaže, stigma, socio-ekonomski status, rodne uloge

Attitudes of students towards people with visible tattoos

Abstract

The paper presents the results of a quantitative survey on the attitudes of students to tattoos in relation to gender, socio-economic status and gender roles. The research was conducted among students of different universities in the Republic of Croatia through an online questionnaire. By analysing the existing literature, the emphasis was placed on unanswered questions, and the results showed that there is a link between traditional gender roles and negative attitudes about tattooed individuals. Furthermore, the results showed that there was no difference in attitudes given the gender and socio-economic status of the subjects. Also, despite the mention of stigmatisation and discrimination in previous surveys, the analysis of the results of this survey concluded that most attitudes of students towards tattooed persons are positive, and with that it is, to some extent, confirmed that the stigma that has historically been associated with the tattoos has been broken.

Key words: tattoos, stigma, socio-economic status, gender roles

1. Uvod

Tetovaže su prisutne kroz čitavu povijest, no Europljani se s njima upoznaju u razdoblju 18. i 19. stoljeća kada mnogi europski pomorci prihvaćaju prakse tetoviranja te na taj način bivaju stigmatizirani i odbacivani od vlastite kulture. Pojam stigme se kroz povijest javljao uz pozitivne i negativne konotacije, no najčešći prizvuk je onaj negativni koji društvu nameće izbjegavanje i diskriminaciju stigmatiziranih osoba. U posljednjih nekoliko desetljeća, tetovaže su postale dio svakodnevice. Unatoč sve većem broju tetoviranih pojedinaca, uz tetovaže se i dalje vežu predrasude. Podijeljeni stavovi o tetovažama zaintrigirali su brojne znanstvenike društvenih znanosti pa se tako mogu pronaći mnoga istraživanja na ovu temu. Neka od njih su pokazala prisutnost stigmatizacije tetoviranih osoba u poslovnoj sferi, pogotovo kada je riječ o tetoviranim ženama. Iako je danas prihvaćenost tetovaža sve veća, stigmatizacija i dalje postoji stoga je u ovom radu nastojano kvantitativnim istraživanjem dobiti uvid u stavove studenata prema tetoviranim osobama. U prvom dijelu rada izložen je teorijski koncept potkrijepljen relevantnim istraživanjima koji će poslužiti za stvaranje temelja i koncepta završnog rada. Nadalje, predstavljena je metodologija rada kojom su objašnjena istraživačka pitanja i hipoteze. Detaljno je objašnjena metoda istraživanja i tijek prikupljanja podataka, kao i struktura uzorka prema temeljnim socio-demografskim karakteristikama. Kroz tablične prikaze su izloženi rezultati testiranih hipoteza popraćeni raspravom, a naposljetku slijedi zaključni osvrt.

2. Ciljevi i svrha rada

Cilj ovog istraživanja je ispitati stavove studenata o osobama s vidljivim tetovažama i utvrditi postoji li razlika u stavovima s obzirom na rodne razlike i socio-ekonomski status ispitanika. Dodatno, provjereno je postojanje povezanosti između stavova prema osobama s tetovažama i stavova o rodnim ulogama. Svrha ovog istraživanja je dobiti uvid u stavove o tetovažama i percepciju tetoviranih osoba te doprinijeti postojećim spoznajama o stavovima prema osobama s tetovažama, s obzirom na to da u Hrvatskoj postoji nedovoljan broj istraživanja koja se bave ovom tematikom.

3. Teorijski koncept rada

3.1. Tjelesne modifikacije - tetovaže

U posljednjih pedeset godina različiti oblici tjelesnih modifikacija postali su uobičajeni u zapadnim društvima, a kao najpopularnije modifikacije ističu se tetovaže i *piercing*. Pojam tjelesnih modifikacija odnosi se i na žigosanje, urezivanje i vezivanje kože te umetanje implantanata kako bi se promijenio izgled i oblik tijela (Featherstone, 2000).

Osim tetovaža, tjelesne modifikacije obuhvaćaju gimnastiku, *bodybuilding* te razne dijete kao i razne oblike prostetičkih pomagala i estetskih zahvata (Featherstone, 2000). Danas se nalazimo u društvu koje svaki oblik prosječnosti vidi u negativnom kontekstu, stoga se tjelesne modifikacije često doživljavaju kao čin kojim se pojedinac može istaknuti (Adamović i Maskalan, 2011).

U ovom radu je stavljen naglasak na tetovaže kao jedan oblik tjelesnih modifikacija koji je postao jako popularan u današnjem kontekstu konzumerističke kulture, koja je znatno utjecala na oblikovanje osjećaja identiteta stavljanjem naglaska na ljudsko tijelo i izgled (Adamović i Maskalan, 2011). Upravo Giddens koristi pojam „tijelo kao projekt” kako bi opisao način na koji se pojedinci odnose prema vlastitom tijelu, drugim riječima čini vezu između identiteta i vanjskog tjelesnog sebstva (Giddens, 2000. prema Adamović i Maskalan, 2011). Inovacije u kozmetici i kirurgiji omogućile su izmjene po izboru individue: „Igranje uloga omogućuje programiranje izgleda i eksperimentalnih vizija sebstva te na prvi pogled otvara nebrojene mogućnosti eksperimentiranja i mijenjanja do tada nepromjenjivog“ (Adamović i Maskalan, 2011: 53). Prema navedenom, može se reći da tetovaže imaju efekt transformacije vanjske površine tijela u skladu s vizijom i dizajnom njegova vlasnika (Shilling, 1993. prema Featherstone, 2000).

3.2. Tetovaže u povijesnom kontekstu

Euroljani se prvi put s tetovažama upoznaju 1700-ih i 1800-ih godina pri istraživanju novih dalekih zemalja, gdje saznaju da autohtoni narodi koje tamo susreću koriste različite prakse tetoviranja kako bi obilježili važne stadije života. Mnogi europski pomorci prihvaćaju te prakse i tetoviraju motive raznih mjesta koja su posjetili, no s povratkom u Europu nailaze na neprihvatanje te postaju stigmatizirani. Među protivnicima tetovaža bili su i religijski misionari, koji su nerijetko nasiljem pokušavali utemeljiti kršćanske vrijednosti među narodima koje su zatekli, što je značilo i pokušaj zabrane praksi tetoviranja. (Yuen Thompson, 2015).

Krajem 19. stoljeća američki se narod upoznaje s kulturom autohtonih naroda kroz umjetno konstruirane primjere sela u kojima su živjeli. Takve izložbe uskoro zamjenjuju karnevali i cirkusi, a neke od atrakcija koje su u to vrijeme zabavljale publiku bile su i tetovirane osobe. Olivia Oatman bila je prva poznata tetovirana bjelkinja pa tako i atrakcija u cirkusu, no do 1920-ih cirkusi zapošljavaju 300 tetoviranih muškaraca i žena. Za mnoge žene u publici, tetovirane žene bile su simbol slobode. Počinju se otvarati prvi saloni za tetoviranje i nastaje prva električna mašina za tetoviranje te tetovaže postaju prisutne u svim većim američkim gradovima, a stigma vezana uz pojam tetovaže popušta (Yuen Thompson, 2015).

Tetovaže uz sebe ponovno vezuju negativni prizvuk kada se počinju asociirati s marginaliziranim skupinama poput motociklističkih klubova, uličnih bandi, zatvorenika itd. Također, pojava hepatitisa 1961. godine u New Yorku dovela je do jačanja stigme vezane uz tetovaže, štoviše te godine je tetoviranje zabranjeno u većini država SAD-a, a istraživanja provedena za to vrijeme fokusirala su se na negativne aspekte tetovaža čime se učvrstila poveznica između tetovaža i kriminaliteta, mentalnih bolesti i seksualne devijacije (Yuen Thompson, 2015). Prema Ackeru, tetovaže su postale jedan oblik sinonima za kriminal u 20. stoljeću te su iz tog razloga tetovirani pojedinci opisivani kao devijanti koji odbacuju norme društva u kojem žive (Acker, 1988. prema Richards, 2011). U kontekstu društvenih promjena 1970-ih, tetovaže ponovno postaju popularne, kako među poznatim osobama poput muzičara i raznih umjetnika tako i među općom populacijom. No unatoč sve većem broju ljudi koji posjeduju tetovaže, njene poveznice s devijantnim supkulturama su i dalje prisutne (Yuen Thompson, 2015). Od sredine 1980-ih godina dolazi do još većeg porasta popularnosti trenda tetovaža te se više ne veže samo uz mlade pripadnike radničke klase. Sve se više muškaraca i žena, razne dobi i socio-ekonomskih pozadina, okreće tetovažama kao glavnom obliku tjelesne modifikacije (Featherstone, 2000).

3.3. Tetovaže i stigma

Pojam stigme datira iz antičke Grčke kada se odnosila na tjelesne oznake kojima bi se isticalo ono loše na osobi, odnosno kako bi se drugim članovima društva dala informacija o toj osobi. Iz tog objašnjenja proizlazi i Goffmanovo, ali i ono današnje, kojim se pojam stigme odmiče od fizičkog pokazatelja te uglavnom zahvaća društvenu sramotu (Goffman, 1974. prema Hromatko, Matić 2008). Prema Goffmanu, stigma je karakteristika koja individuu koja ju posjeduje čini nepoželjnom i drugačijom od ostatka društva (Goffman, 2009). Koncept „društvenog identiteta“ ključan je u Goffmanovoj teoriji o stigmati te ga dijeli na „virtualni“ i

„stvarni društveni identitet“. Virtualni društveni identitet objašnjava kao zahtjeve i očekivanja drugih prema nekoj osobi, dok je stvarni društveni identitet sačinjen od stvarnih i realnih karakteristika osobe koja ih posjeduje. Nadalje, Goffman (2009) razlikuje tri tipa stigme: fizička (tjelesna), karakterni te plemenska. Fizičku objašnjava raznim deformacijama tijela, karakternu čine slabosti koje izjednačava s alkoholizmom, psihičkim poremećajima te s nezaposlenošću, a plemenska je ona koja se prenosi s koljena na koljeno te zahvaća sve članove neke obitelji. Važno je istaknuti kako je društvo ono iz kojeg proizlazi diskriminacija prema stigmatiziranim osobama jer je društvo glavni čimbenik u odlučivanju koje će se karakteristike stigmatizirati i smatrati nepoželjnim (Goffman, 2009).

Kao što je već rečeno, unazad nekoliko desetljeća tetovaže su postale dio svakodnevnog života, a tako i od velikog zanimanja za mnoge znanstvenike društvenih znanosti. Iako se danas tetovaže uvelike povezuju s modom i umjetnošću, i dalje postoje predrasude koje vežemo uz njih. Istraživanje *Tattooed Delinquents: Do Historic Negative Stereotypes of Tattooed Individuals Still Exist?*, provedeno je na uzorku od 80 ljudi kojima su pokazane tri slike pojedinaca bez tetovaža, s jednom tetoviranom rukom te s obje tetovirane ruke. Od ispitanika se zahtijevalo da procijene tko je počinio zločin koji je predstavljen kroz izmišljeni scenarij. Također, u istraživanju je korišten upitnik kojim se mjerila stigmatizacija tetoviranih pojedinaca. Rezultati su pokazali da su pojedinci s tetovažama, pogotovo s obje tetovirane ruke, doživljavani u negativnijem kontekstu od onih s jednom tetoviranom rukom ili bez tetovaža. Ovim istraživanjem, kao i brojnim sličnim istraživanjima, potvrđuje se postojanje stigmatizacije tetoviranih pojedinaca (Richards, 2011).

U nastavku je vidljiv prikaz istraživanja koja su naglasak stavila na utjecaj koji tetovaže imaju u poslovnoj sferi. Istraživanje *The Hidden Mark: An Ethnographic Examination of Visibility in Heavily Tattooed Professionals*, provedeno je u obliku intervjua s 23 tetovirana sugovornika. Rezultati su pokazali da je stigma itekako prisutna, a da je najočitija kad se procjenjuje klasa, sposobnost te inteligencija tetoviranih pojedinaca. Naime, McLeod (2014) napominje da su tetovaže povijesno vezane uz razne supkulture (poput *punk* kulture) čiji su pripadnici bili dio niže, tzv. radničke klase i uslužne djelatnosti te na taj način „odvojeni“ od srednje i više klase, tzv. klase bijelih ovratnika. Zaključno, najčešća stigma na koju u svojim intervjuima nailazi je ta da se tetovirani pojedinci percipiraju kao osobe koje su manje sposobne za obavljanje posla jer se tetovaže mogu smatrati lošim odlukama, koje se mogu predočiti u lošu prosudbu pri obavljanju posla (McLeod, 2014). Richards ističe zanimljivu činjenicu da su tetovaže

tradicionalnih motiva manje prihvaćene pri zapošljavanju u usporedbi s tetovažama koje imaju elemente suvremenih motiva, za koje su karakteristične fine linije (Richards, 2011). Francisco i Ruhela provode istraživanje pod nazivom *Correlational Analysis of Perception of Tattoos and Employability*. Istraživanje je provedeno među 70 studenata različitih sveučilišta u Dubaiju te su rezultati pokazali da se percepcija o tetoviranim osobama nije puno promijenila pa su tako tetovirani pojedinci iskusili osuđivanje i ograničenja pri zapošljavanju (Francisco i Ruhela, 2020). *Tattoos in the Workplace* je istraživanje provedeno 2019. godine koje daje zanimljiv osvrt o prihvatljivosti tetovaža na radnom mjestu. U istraživanju je sudjelovalo 774 ispitanika, od toga 86,4 % ispitanika smatra da su tetovaže u nekim zanimanjima više, a u nekim manje prihvaćene. Tako su se izjasnili da su tetovaže u zanimanjima unutar obrazovnih i religijskih institucija manje poželjne i neprimjerene. Manje od 1 % ispitanika ima snažno negativno mišljenje o tetovažama, što se pokazalo kao pozitivan odmak od stigmatizacije (Hamilton, 2019). Nadalje, Crevar i Kosić u istraživanju *Stavovi medicinskih sestara i pacijenata o vidljivim tetovažama* u obzir uzimaju socio-demografske podatke, kao i stavove ispitanika o tetovažama. Rezultati su pokazali da medicinske sestre imaju pozitivnije stavove o tetovažama, nego što ih imaju pacijenti. Također, postoji minimalna razlika u spolu pa tako pacijenti više prihvaćaju tetovirane medicinske tehničare od medicinskih sestara (Crevar, Kosić, 2021). Pitanje roda dodatno komplicira priču tetovaža i zaposlenja. Naime, unatoč brojnim zakonima koji se osvrću na diskriminaciju koja se dotiče dvostrukih standarda pri plaćanju, odijevanju i očekivanjima - žene i dalje proživljavaju različite oblike diskriminacije na poslu. Uzme li se to u obzir, može se zaključiti da će tetovirane žene doživjeti još intenzivniju diskriminaciju i stereotipizaciju na radnom mjestu (McLeod, 2014).

3.4. Tetovaže, rod i identitet

Prema Galić, rod je središnja dimenzija identiteta, „on podrazumijeva društvene razlike između žena i muškaraca, uključujući i biološke, tj. spolne razlike“ (2004: 305). Kao pojam, rod je često zamijenjen s pojmom spola zbog mnogima nejasne ili nepoznate distinkcije društvenih i bioloških utjecaja (Galić, 2004).

U tradicionalnijim društvima, rodne uloge su često praćene brojnim stereotipima pa se tako muškarci smatraju „glavom“ kućanstva, logičnima i manje osjetljivima prema drugima, dok se žene smatraju emocionalnijim bićima koja su zavisna o muškarcima. Nadalje, ženstvenost se povezuje s ljepotom i nježnošću, a muževnost sa snagom i agresijom (Ramion, 2016). Ako uzmemo u obzir da su tetovaže povijesno vezane većinom uz muškarce i njihovu muževnost,

konstrukcija roda nam omogućava bolje shvaćanje praksi tetoviranja među ženama koje se svojim tetovažama opiru nametnutim ženstvenim stereotipima. Tetovaže se smatraju ženstvenima dok god su male, delikatne i skrivene. Kako navode Dickson i dr., primjerene tetovaže za žene su leptiri, ptice i ostala delikatna bića ili osobni predmeti (Dickson i dr., 2015. prema Ramion, 2016). Ukoliko žene prekriju tijelo većim brojem tetovaža, narativ se mijenja te žene postaju te koje unakazuju svoje tijelo i poružnjuju ga (Yuen Thompson, 2015). Istraživanje koje provode Swami i Furnham se fokusiralo na doživljaj tetoviranih i netetoviranih žena, a rezultati su pokazali da su tetovirane žene doživljavane kao manje privlačne, promiskuitetne i devijantnije nego netetovirane žene, što potvrđuje nagađanja da su tetovaže na ženama i dalje većinski neprihvaćene u zapadnoj kulturi (Swami i Furnham, 2007. prema Ramion, 2016).

Od žena se očekuje da njeguju ideale ljepote, koji su nametnuti od strane društva, a ako ih zanemare ili se „zapuste”, često se suoče s društvenim sankcijama. Kako navodi Yuen Thompson (2015), ironično je da se žene izražavaju na jedan od najvidljivijih i popularnijih načina u obliku tetovaža, a društvo ih etiketira kao devijantne. Također, ističe utjecaj ideala ljepote koji normaliziraju poremećaje prehrane, hiperkonzumerizam i estetske operacije koje su vrlo često opasne po zdravlje, dok se ponovno ironično, tetovaže smatraju unakazivanjem tijela. Ta razlika postoji zato što estetski zahvati omogućuju postizanje samih ideala ljepote, a tetovaže se suprotstavljaju postavljenim društveno prihvaćenim standardima (Yuen Thompson, 2015). Mediji i kozmetičke industrije nameću ideale ljepote, što utječe na percepciju tijela pojedinca koji pokušava izgraditi vlastiti identitet, stoga mediji i industrije koji propagiraju ideale ljepote predstavljaju tržište za potrošača koji pronalazi i gradi svoj identitet (Finderle, 2016).

Kao što je već više puta istaknuto u ovom radu, broj ljudi koji imaju tetovaže je u porastu. Takva činjenica je često zastupljena argumentom da je to zbog trenutnog shvaćanja tetovaža kao modernog izričaja i time što su „u trendu”. No prema Featherstone (2000), tetovaže nisu površinski proizvod trenutnog trenda jer se trendovi mijenjaju, stoga ne bi imalo smisla da netko trajno modificira tijelo radi trenda koji će se u izvjesnom trenutku promijeniti, već bi se tada ljudi koristili privremenim tetovažama koje nestanu kroz par mjeseci ili godina.

Bourdieu je jedan od ključnih autora koji su istraživali tematiku potrošnje i potrošačkog društva, „naspram »klasa na papiru«, određenih na temelju standardiziranih i objektivnih mjerila poput prihoda, obrazovanja ili zanimanja, koja su teorijski kreirana i stoga nestvarna.

Bourdieu pronalazi klasne razlike u sferi potrošnje i potrošačkih navika, pri čemu robe i prakse potrošnje postaju distinktivnim znakovima društvenih položaja“ (Stanić, 2016:42). Kao što je već spomenuto, tetovaže u početku nisu bile prisutne među višom klasom, no iako se danas mogu pronaći među pripadnicima svih klasa i dalje se može uočiti distinkcija u vidu onog što se smatra lijepim, a što ružnim, kvalitetnim ili vulgarnim, a prema Bourdieu ta je distinkcija ono što razlikuje društvene subjekte (Stanić, 2016). Bourdieu dodatno objašnjava svoju teoriju raznim praksama poput preferiranja nekih oblika kulture kao što su umjetnost i glazba ili pak kroz pojmove hrane i odijevanja. Umjetnost je danas vidljiva i u obliku tetovaža te drugih oblika modificiranja tijela, što čini jedan oblik potrošnje. Uz distinkciju, Bourdieu ističe habitus i ukus kao sljedeće ključne pojmove. Naime, habitus je isprepletena prošlost i sadašnjost jer je proizvod ranih iskustava u djetinjstvu, ali je i restrukturiran kroz susretanje s vanjskim svijetom. Niti jedan habitus nije identičan, no oni se preklapaju što može dovesti do neslaganja mišljenja. Na isti način se mogu doživljavati tetovaže i tetovirane osobe jer uvijek postoje razlike u stavovima (Yuen Thompson, 2015). Bourdieu ukus definira kroz primjer glazbe jer nečiji ukus u glazbi ujedno potvrđuje njegovu klasu, ali i čini razliku od drugih što može stvoriti netoleranciju kojom se može utvrditi položaj u društvenom prostoru, a s takvom netolerancijom se često susreću vidljivo tetovirane osobe kada se nađu u društvu onih drugačijeg ukusa (Yuen Thompson, 2015). „Manifestacija habitusa, ukusa i potrošačkih praksi rezultira konstrukcijom distinktivnih obrazaca potrošnje, a u konačnici određenim životnim stilovima“ (Stanić, 2016: 45). U analizi potrošačke kulture, životni stilovi impliciraju postojanje vlastitog individualnog stila. „Tijelo, odjeća, govor, slobodno vrijeme, ukus u hrani i piću, dom, auto, izbor ljetovanja itd. trebaju se promatrati kao indikatori individualnosti ukusa i životnog stila potrošača“ (Featherstone, 2001: 65).

4. Istraživačka pitanja i hipoteze

U skladu s prethodno definiranim ciljem i svrhom istraživanja, jasan je sljedeći istraživački problem:

Koja je razlika u stavovima studenata prema vidno tetoviranim osobama s obzirom na rod ispitanika, postojeći socio-ekonomski status i stavove o rodnim ulogama?

Na osnovi pregleda literature i postavljenog istraživačkog problema, određena su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Postoje li statistički značajne rodne razlike u stavovima prema tetoviranim osobama?
2. Postoji li statistički značajna povezanost između stavova prema tetoviranim osobama i socio-ekonomskog statusa ispitanika?
3. Postoji li statistički značajna povezanost između stavova prema tetoviranim osobama i stavova o rodnim ulogama?

Kako bi došli do odgovora na navedena istraživačka pitanja, definirano je nekoliko hipoteza:

Kao što je prikazano u teorijskom pregledu ovog rada, postoje brojna istraživanja koja daju odgovore na to postoji li razlika u prihvaćenosti i diskriminaciji između muškaraca i žena. McLeod (2014) zaključuje da tetovirane žene doživljavaju veću diskriminaciju u društvu od tetoviranih muškaraca, dok Crevar i Kosić (2021), svojim istraživanjem o stavovima medicinskih sestara i pacijenata o tetovažama, prikazuju rezultate kojim pacijenti više prihvaćaju tetovirane medicinske tehničare od medicinskih sestara. Mnoga istraživanja prikazuju slične rezultate kojima su tetovirani muškarci rjeđe diskriminirani nego žene. Takvi rezultati su u skladu s rodnim stereotipima o izgledu muškaraca i žena (Yuen Thompson, 2015). No, unatoč velikom broju istraživanja koja prikazuju tu distinkciju u percepciji između tetoviranih muškaraca i žena, u pregledu literature za potrebe ovog rada, nisu pronađena istraživanja i radovi koji daju odgovore na to što muškarci, a što žene misle o tetoviranim osobama.

Na temelju navedenih istraživanja postavlja se prva hipoteza koja pretpostavlja da će postojati statistički značajne rodne razlike u stavovima prema vidno tetoviranim osobama (H1).

McLeod (2014) navodi rezultate koji su pokazali da je stigmatiziranje tetoviranih osoba na radnom mjestu u određenim zanimanjima itekako prisutna. Ističe da se osobe s vidljivim tetovažama često percipira kao pripadnike radničke klase ili kao one koji su manje sposobni obavljati svoje poslove (2014). Nadalje, Hamilton (2019) u svom istraživanju prikazuje rezultate u kojim se 86,4 % ispitanika izjasnilo da su tetovaže zaposlenika u nekim zanimanjima poput uslužnih djelatnosti prihvaćenije, dok su u zanimanjima poput obrazovnih i medicinskih djelatnika manje prihvaćene te neprimjerene. Pregledom literature ne pronalazi se dovoljan broj radova koji ispituju značaj socio-ekonomskog statusa i percepciju tetoviranih osoba, stoga se postavlja pitanje utječu li različite razine obrazovanja, vrste zanimanja i prihoda, odnosno socio-ekonomski status na različite stavove prema tetoviranim osobama.

Sukladno tome postavlja se druga hipoteza koja pretpostavlja da će postojati statistički značajna povezanost između stavova prema tetoviranim osobama i socio-ekonomskog statusa ispitanika (H2).

Kao što je već više puta istaknuto u ovom radu, postoje određeni stereotipi vezani uz izgled koji se prepisuju muškarcima i ženama. Tako se muškarci percipiraju kao snažni i moćni, dok se žene percipiraju kao osjetljive, skromne i nježne (Brehm i dr., 2002. prema Hill, 2016). U tom kontekstu, u radu se nastoji provjeriti povezanost između tradicionalnih stavova o rodnim ulogama i negativne percepcije o tetoviranim osobama

Treća hipoteza pretpostavlja postojanje statistički značajne povezanosti između stavova prema tetoviranim osobama i stavova o rodnim ulogama (H3).

5. Metodologija

5.1. Metoda i proces prikupljanja podataka

Kako bi se dobio uvid u stavove ispitanika o tetoviranim osobama, rad je temeljen na kvantitativnom pristupu, točnije na kvantitativnoj metodologiji istraživanja u kojem je metodom anketiranja vršeno prikupljanje statističkih podataka. Ova metoda istraživanja se pokazala najprikladnijom kako bi se prikupilo podatke što većeg broja studenata diljem Hrvatske. Anketiranje je zbog praktičnosti, ekonomičnosti i jednostavnosti izvršeno *online*, a ispitanici su prije samog rješavanja ankete bili obaviješteni o cilju istraživanja, zajamčena im je anonimnost te je istaknuto da od istraživanja mogu odustati u bilo kojem trenutku. Također, navedeno je kako će se prikupljeni podaci obrađivati na grupnoj razini. Potrebno je naglasiti kako je prije objave anketnog upitnika obavljeno tzv. pilot-istraživanje sa sedam ispitanika kako bi se ispravila nedovoljno jasna pitanja.

Istraživanjem je željeno obuhvatiti stavove punoljetnih osoba pa je tako ispunjavanje anketnog upitnika bilo namijenjeno isključivo studentima i studenticama visokog obrazovanja Republike Hrvatske. Kao što je već spomenuto, anketni upitnik je proveden *online*, putem *Google Docs* formata koji je postavljen u *Facebook* i *WhatsApp* grupe. Ispunjavanje *online* upitnika bilo je moguće od 7. lipnja, a prikupljanje podataka završeno je 20. lipnja 2023. godine. Za to vrijeme, anketni upitnik je ispunjen od strane 141 ispitanika koji čine prigodni neprobabilistički uzorak.

5.2. Uzorak

Od 141 ispitanika koji su ispunili *online* anketni upitnik, što je bilo dovoljno za potrebe ovog završnog rada, u istraživanju je sudjelovalo 106 žena (75,2 %) te 35 muškaraca (24,8 %). Kao što je već spomenuto, ukupni uzorak čine punoljetne osobe u dobi od 19 do 35 godina te je zbog velikog raspona godina uzorak grupiran u četiri kategorije: 19 - 20, 21 - 22, 23 - 24 te 25 - 35 godina. Najviše ispitanika je u kategoriji 21 - 22, točnije njih 81 (57,4 %), potom u kategoriji 23 - 24 ima 29 ispitanika (20,6 %), dok je kategorija 19 - 20 sačinjena od 14 ispitanika (9,9 %), a kategorija 25 - 35 od njih 17 (12,1 %). Pošto je bila riječ o *online* anketnom upitniku koji se vrlo brzo i jednostavno širio kao poveznica, ispunio ga je velik broj studenata diljem Hrvatske. Kako bi se najpreglednije prikazala mjesta stanovanja ispitanika, ona su podijeljena na pet glavnih regija Hrvatske. Najveći broj dolazi podjednako iz Centralne Hrvatske i Južne Hrvatske obale, odnosno po 41,8 % ispitanika, što je ukupno 83,6 % ukupnog uzorka. Iz Istočne Hrvatske dolazi 7,1 % ispitanika, potom sa Sjeverne Hrvatske obale 5,8 %, dok je iz Planinske Hrvatske 3,5 % ispitanika. Većina ispitanika pohađa treću godinu preddiplomskog studija (54,6

%), iza njih su studenti prve godine preddiplomskog studija (24,8 %), njih slijede ispitanici s druge godine preddiplomskog studija (10,6 %), a najmanji broj je onih s prve godine diplomskog (7,8 %) i druge godine diplomskog studija (2,1 %) (Tablica 1).

Tablica 1. Struktura uzorka prema temeljnim socio-demografskim karakteristikama

		N	%
Spol	Ženski	106	75,2
	Muški	35	24,8
	Drugo	0	0
	Ukupno	141	100
Dob	19-20	14	9,9
	21-22	81	57,4
	23-24	29	20,6
	25-35	17	12,1
	Ukupno	141	100
Mjesto stanovanja po regijama	Centralna Hrvatska	59	41,8
	Istočna Hrvatska	10	7,1
	Planinska Hrvatska	5	3,5
	Sjeverna Hrvatska obala	8	5,8
	Južna Hrvatska obala	59	41,8
	Ukupno	141	100
Godina studija	Prva godina preddiplomskog studija	35	24,8
	Druga godina preddiplomskog studija	15	10,6
	Treća godina preddiplomskog studija	77	54,6
	Prva godina diplomskog studija	11	7,8
	Druga godina diplomskog studija	3	2,1
	Ukupno	141	100

Najveći broj ispitanika, 40,4 %, živi u kućanstvu s četiri osobe, također 68,1 % ispitanika procjenjuje mjesečna primanja svoje obitelji na više od 1500 eura, što se podudara s procjenom imovinskog stanja koju 44 % procjenjuje kao mnogo bolju od većine drugih. Što se tiče razine obrazovanja roditelja, većina ispitanika se izjasnila da im roditelji imaju završenu srednju školu, točnije 52,5 % majki i 72,3 % očeva. Također, njih 78,7 % ima zaposlene majke, a 72,3 % ispitanika ima zaposlene očeve (Tablica 2).

Tablica 2. Socio-ekonomske karakteristike ispitanika

		N	%
Broj osoba u kućanstvu uključujući ispitanika	1 osoba	2	1,4
	2 osobe	11	7,8
	3 osobe	35	24,8
	4 osobe	57	40,4
	5 i više osoba	36	25,5
	Ukupno	141	100
Procjena mjesečnih primanja obitelji	Manje od 500 eura	2	1,4
	Od 501 do 700 eura	5	3,5
	Od 701 do 1000 eura	15	10,6
	Od 1001 do 1500 eura	23	16,3
	Više od 1500 eura	96	68,1
	Ukupno	141	100
Procjena imovinskog stanja u odnosu na sredinu u kojoj žive	Mnogo lošije od većine drugih	2	1,4
	Nešto lošije od većine drugih	7	4,9
	Ni bolje, ni lošije od većine drugih	62	44
	Nešto bolje od većine drugih	50	35,5
	Mnogo bolje od većine drugih	20	14,2
	Ukupno	141	100
Procjena vlastite financijske situacije u odnosu na hrvatski prosjek	Bolja od prosjeka	56	39,7
	Prosječna	73	51,8
	Gora od prosjeka	12	8,5
	Ukupno	141	100
Zaposlenje u posljednjih 12 mjeseci za vrijeme trajanja nastave	Da, cijelo vrijeme	45	31,9
	Da, povremeno	49	34,8
	Ne	47	33,3
	Ukupno	141	100
Stupanj obrazovanja oca	Nezavršena osnovna škola	0	0
	Završena osnovna škola	6	4,3
	Završena srednja škola	102	72,3
	Završena viša škola ili fakultet	21	14,9
	Završen magisterij ili doktorat	12	8,5
	Ukupno	141	100
Stupanj obrazovanja majke	Nezavršena osnovna škola	0	0
	Završena osnovna škola	6	4,3
	Završena srednja škola	74	52,5
	Završena viša škola ili fakultet	43	30,5
	Završen magisterij ili doktorat	18	12,8
	Ukupno	141	100
Radni status oca	Zaposlen	102	72,3
	Nezaposlen	9	6,4
	Umirovljen	30	21,3
	Ukupno	141	100
Radni status majke	Zaposlena	111	78,7
	Nezaposlena	21	14,9
	Umirovljena	9	6,4
	Ukupno	141	100

5.3. Opis mjernih instrumenata

Anketni upitnik je koncipiran u pet cjelina. Prije samih pitanja, na početku upitnika, nalazi se nekoliko informacija o istraživanju i obavijest o zaštiti anonimnosti. Prva cjelina se odnosi na socio-demografske karakteristike ispitanika poput spola, dobi, prebivališta te naziva sveučilišta na kojem studiraju. Druga cjelina se sastoji od 15 stavova o osobama s vidljivim tetovažama. Skala stavova je sastavljena nakon pregleda literature, na temelju koje su prepoznate najčeće kategorije koje se ispituju kada su u pitanju tetovirane osobe, a to su karakter, izgled te posao. S obzirom na te tri kategorije smišljeno je 15 stavova kojima se nastojala obuhvatiti svaka kategorija. Ispitanici su za svaki stav trebali na skali od 1 do 5 odrediti koliko se slažu s ponuđenom tvrdnjom, pri čemu 1 označava „u potpunosti se ne slažem“, a 5 „u potpunosti se slažem“. Treća cjelina se odnosi na rodne uloge te je od ispitanika zatraženo da na skali od 1 do 5 ponovno odrede svoje slaganja, tj. neslaganje sa šest ponuđenih stavova o rodnim ulogama preuzetima iz Europskog istraživanja vrednota - EVS (2008). Četvrta cjelina je namijenjena isključivo onim ispitanicima koji posjeduju jednu ili više tetovaža te su u sljedećih pet pitanja trebali odgovoriti koliko tetovaža imaju, koji su motivi njihovih tetovaža, jesu li su im tetovaže vidljive, jesu li ikada imali problema zbog svojih tetovaža te zašto imaju tetovažu. Posljednja, peta cjelina se odnosi na socio-ekonomske karakteristike ispitanika čime se željelo saznati koliko osoba živi u kućanstvu ispitanika, procjena mjesečnih primanja obitelji, procjena imovinskog stanja s obzirom na sredinu u kojoj žive, procjena financijske situacije u odnosu na hrvatski prosjek, naziv studijskog programa i godina studija koju ispitanik pohađa te stupanj obrazovanja i radni status roditelja.

5.4. Obrada podataka

Dobiveni podaci su analizirani i obrađeni putem analitičkog programa *Statistica 14.0*. Nakon što su podaci dekodirani, a varijable pripremljene za statističku obradu, korištena je deskriptivna statistika kojom se nastojao opisati uzorak te analizirati odgovori iz svake od pet prethodno spomenutih anketnih cjelina. Dodatno je provedena deskriptivna analiza, a potom i Mann-Whitney U test kojim se željela provjeriti statistički značajna razlika u stavovima i percepciji tetoviranih osoba između onih ispitanika koji imaju tetovaže te onih koji nemaju, nakon čega je uslijedilo testiranje hipoteza. Prije testiranja prve hipoteze kojom se željelo ustanoviti postoje li statistički značajne rodne razlike između stavova o tetoviranim osobama, utvrđeno je da među stavovima ima velik broj asimetričnih distribucija zbog čega je za testiranje hipoteze korišten Mann-Whitney U test. Drugom hipotezom se željelo utvrditi postoji li povezanost između stavova i socio-ekonomskog statusa ispitanika, što je postignuto

Spearmanovim koeficijentom korelacije. Na isti način je testirana i posljednja hipoteza kojom se nastojalo utvrditi postoji li statistički značajna povezanost između stavova o tetovažama i stavova o rodnim ulogama. Na taj se način analizirala povezanost (jačina i smjer) između dva seta stavova.

6. Rezultati

Prije testiranja samih hipoteza, objašnjeni su neki deskriptivni pokazatelji uzorka koji su bitni za daljnji nastavak istraživanja. Analizom odgovora iz druge cjeline anketnog upitnika, koja se odnosila na stavove o osobama s tetovažama, utvrđeno je da ispitanici uglavnom imaju pozitivne stavove o tetoviranim osobama. Analizom je utvrđeno da se najviše ispitanika ne slaže s tvrdnjom „Osobe s tetovažama su nepouzdana kada je posao u pitanju“, čak 84,4 %. S tvrdnjom „Osobe s tetovažama su manje privlačne“ ne slaže se 72,3 % ispitanika, dok se s tvrdnjom „Osobe s tetovažama izgledaju neugledno” ne slaže njih 62,4 %. Najveći broj ispitanika se slaže s tvrdnjom „Osobe s tetovažama su često kreativne osobe”, njih 46,1 % se uglavnom slaže dok se 18,4 % u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom. Zanimljivo je da više od 70 % studenata ne percipira žene s tetovažama kao manje ženstvene. (Tablica 3).

Tablica 3. Stavovi o osobama s tetovažama

	1 - U potpuno sti se ne slažem %	2 - Uglavnom se ne slažem %	3 - Niti se slažem , niti se ne slažem %	4 - Uglavnom se slažem %	5 - U potpuno sti se slažem %	M	SD	N
Osobe s tetovažama djeluju opuštenije i vedrije	4,9	6,4	51,1	27,7	9,9	3,3	0,919	141
Osobe s tetovažama su sklone devijantnom ponašanju	37,6	27,6	29,8	3,5	1,4	2	0,974	141
Osobe s tetovažama su često	3,5	4,3	27,7	46,1	18,4	3,7	0,935	141

kreativne osobe									
Osobe s tetovažama su često izložene diskriminaciji u društvu	12,1	19,1	24,1	29,8	14,9	3,2	1,245	141	
Osobe s tetovažama svojim tetovažama samo žele privući pažnju	36,9	36,9	18,4	7	0,7	1,9	0,952	141	
Osobe s tetovažama su često impulzivne osobe	35,5	24,1	31,2	8,5	0,7	2,1	1,027	141	
Žene s tetovažama ne izgledaju ženstveno	58,2	19,6	13,5	4,3	4,3	1,8	1,106	141	
Osobe s tetovažama djeluju agresivno	46,8	29,1	18,4	4,3	1,4	1,8	0,965	141	
Osobe s tetovažama su manje privlačne	72,3	12,8	10,6	0,7	3,5	1,5	0,968	141	
Tetovaže u ljudima izazivaju neprijateljske i negativne osjećaje	46,1	25,5	22	5,7	0,7	1,9	0,983	141	
Vidljive tetovaže su neukusne	58,9	23,4	13,5	3,5	0,7	1,6	0,896	141	
Osobe s tetovažama izgledaju neugledno	62,4	22,7	8,5	5	1,4	1,6	0,940	141	

Osobe s vidljivim tetovažama nisu prikladne za određene poslove	55,3	12,8	14,2	11,3	6,4	2	1,317	141
Osobe s tetovažama su nepouzdana kada je posao u pitanju	84,4	9,9	5	0,7	0	1,2	0,561	141
Velike i vidljive tetovaže negativno utječu na poslovne prilike	19,9	12,1	24,8	31,9	11,3	3	1,303	141

Sljedeća cjelina anketnog upitnika sadržava šest stavova o rodnim ulogama te se od ispitanika tražilo da izraze svoje slaganje, odnosno neslaganje. Svi stavovi preuzeti su iz Europskog istraživanja vrednota - EVS (2008). Deskriptivnom analizom utvrđeno je da se najviše ispitanika ne slaže s tvrdnjom „Zaposlenje je u redu, ali većina žena zapravo želi dom i djecu“. Ispitanci se u najvećem broju (80,9 %) slažu s tvrdnjom „Muškarci bi trebali biti jednako odgovorni prema domu i djeci kao i žene“ (Tablica 4).

Tablica 4. Stavovi studenata o rodnim ulogama

	1 - U potpunosti se ne slažem %	2 - Uglavnom se ne slažem %	3 - Niti se slažem, niti se ne slažem %	4 - Uglavnom se slažem %	5 - U potpunosti se slažem %	M	SD	N
Majka koja radi može uspostaviti jednako topao i siguran	3,5	3,5	15,6	25,5	51,8	4,2	1,052	141

odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi									
Zaposlenje je u redu, ali većina žena zapravo želi dom i djecu	29,8	21,3	36,2	10,6	2,1	2,3	1,081	141	
Zaposlenje je najbolji način za ženu da bude neovisna	8,5	9,9	22,7	31,9	27	3,6	1,225	141	
I muž i žena moraju pridonositi prihodima kućanstva	5,7	7,1	20,6	24,1	42,6	3,9	1,194	141	
Očevi su općenito jednako sposobni brinuti se za djecu kao i majke	2,8	11,3	20,6	26,2	39	3,9	1,139	141	
Muškarci bi trebali biti jednako odgovorni prema domu i djeci kao i žene	0,7	1,4	4,3	12,8	80,9	4,7	0,679	141	

Analizom četvrte cjeline koja je bila namijenjena onim ispitanicima koji posjeduju jednu ili više tetovaža, utvrđeno je da 61 ispitanik posjeduje jednu ili više tetovaža od čega 44,3 % posjeduje jednu tetovažu. Vidljive tetovaže ima 47 ispitanika, a samo jedan ispitanik je potvrdio neki oblik problema uzrokovanog tetovažom (Tablica 5). Nadalje, od ispitanika se tražilo da izaberu najčešće motive svojih tetovaža te razloge zbog kojih su odlučili imati

tetovažu. U ova dva seta pitanja ispitanici su mogli izabrati više odgovora koji se odnose na njih (Tablica 6).

Tablica 5. Karakteristike ispitanika koji posjeduju jednu ili više tetovaža

		N	%
Ispitanici sa i bez tetovaža	Ispitanici koji posjeduju tetovaže	61	43,3
	Ispitanici koji ne posjeduju tetovaže	80	56,7
	Ukupno	141	100
Broj tetovaža koje posjeduju	1 tetovaža	27	44,3
	2 tetovaže	12	19,7
	Više od 2 tetovaže	22	36,1
	Ukupno	61	100
Vidljivost tetovaža	Vidljive	47	77
	Skrivene	14	23
	Ukupno	61	100
Problemi uzrokavni posjedovanjem tetovaža	Da	1	1,6
	Ne	60	98,4
	Ukupno	61	100

Tablica 6. Motivi tetovaža i razlozi posjedovanja tetovaže

		N	%
Motivi	Realistični (nalikuju fotografiji)	14	22,6
	Akvarel (efekt boje na platnu)	2	3,3
	Tradicionalni (crne, debele linije)	23	37,7
	Gotički (morbidni motivi)	5	8,2
	Pismo i brojevi	32	52,5
	Geometrijski	19	31,1
	Dotwork (obrasci stvoreni točkama)	11	18
	Portret	7	11,5
	Motiv životinja	17	27,9
	Razlozi posjedovanja tetovaže	Da se kreativno izrazim	25
Da budem jedinstven/a		11	18
Da slavim događaj/osobu		35	57,4
Jer tetovaže izgledaju lijepo		42	68,9
Da steknem kontrolu nad tijelom		8	13,1

Jer volim riskirati	12	19,7
Da izgledam privlačnije	13	21,3

Prije testiranja samih hipoteza željelo se provjeriti postoji li razlika u stavovima i percepciji tetoviranih osoba između onih ispitanika koji imaju tetovaže te onih koji nemaju. Provedena je deskriptivna analiza, a potom i Mann-Whitney U test kojim je potvrđena statistički značajna razlika za devet tvrdnji. Pregledom medijana ustanovljeno je da ispitanici koji već posjeduju tetovaže imaju pozitivnije mišljenje prema tetoviranim osobama (Tablica 7).

Tablica 7. Stavovi i percepcija ispitanika s obzirom na posjedovanje vlastite tetovaže

	Imaju tetovaže			Nemaju tetovaže			p
	C	Raspon	N	C	Raspon	N	
Osobe s tetovažama djeluju opuštenije i vedrije	4	1-5	61	3	1-5	80	0.001*
Osobe s tetovažama su sklone devijantnom ponašanju	2	1-5	61	2	1-4	80	0.093
Osobe s tetovažama su često kreativne osobe	4	1-5	61	4	1-5	80	0.004*
Osobe s tetovažama su često izložene diskriminaciji u društvu	3	1-5	61	3	1-5	80	0.824
Osobe s tetovažama svojim tetovažama samo žele privući pažnju	1	1-4	61	2	1-5	80	0.005*
Osobe s tetovažama su često impulzivne osobe	2	1-5	61	2	1-4	80	0.449
Žene s tetovažama ne izgledaju ženstveno	1	1-5	61	1	1-5	80	0.012*
Osobe s tetovažama djeluju agresivno	1	1-5	61	2	1-5	80	0.137
Osobe s tetovažama su manje privlačne	1	1-3	61	1	1-5	80	0.014*
Tetovaže u ljudima izazivaju neprijateljske i negativne osjećaje	1	1-5	61	2	1-4	80	0.017*
Vidljive tetovaže su neukusne	1	1-4	61	1	1-5	80	0.054
Osobe s tetovažama izgledaju neugledno	1	1-5	61	1	1-4	80	0.002*
Osobe s vidljivim tetovažama nisu prikladne za određene poslove	1	1-5	61	2	1-5	80	0.036*
Osobe s tetovažama su nepouzdana kada je posao u pitanju	1	1-3	61	1	1-4	80	0.438*
Velike i vidljive tetovaže negativno utječu na poslovne prilike	3	1-5	61	3	1-5	80	0.677

*p<0,05

Prva postavljena hipoteza (H1) pretpostavlja da će postojati rodne razlike u stavovima i percepciji prema vidno tetoviranim osobama. Ovom hipotezom željeno je dobivanje uvida u moguće razlike u stavovima o tetovažama između muškaraca i žena. Prije provedbe samog testa, bilo je potrebno utvrditi imaju li stavovi simetričnu, tj. normalnu distribuciju. Uporabom histograma utvrđeno je da velik broj stavova ima asimetrične distribucije, zbog čega je odlučeno koristiti Mann-Whitney U test. Provedbom testa utvrđeno je da nema statistički značajnih razlika između spola i razlike u stavovima o osobama s tetovažama (Tablica 8).

Tablica 8. Rodne razlike u stavovima prema tetoviranim osobama

	Žene			Muškarci			p
	C	Raspon	N	C	Raspon	N	
Osobe s tetovažama djeluju opuštenije i vedrije	3	1-5	106	3	1-5	35	0.452
Osobe s tetovažama su sklone devijantnom ponašanju	2	1-5	106	2	1-5	35	0.591
Osobe s tetovažama su često kreativne osobe	4	1-5	106	3	1-5	35	0.096
Osobe s tetovažama su često izložene diskriminaciji u društvu	3	1-5	106	3	1-4	35	0.165
Osobe s tetovažama svojim tetovažama samo žele privući pažnju	2	1-5	106	2	1-4	35	0.347
Osobe s tetovažama su često impulzivne osobe	2	1-4	106	2	1-5	35	0.942
Žene s tetovažama ne izgledaju ženstveno	1	1-5	106	1	1-5	35	0.955
Osobe s tetovažama djeluju agresivno	2	1-5	106	2	1-4	35	0.511
Osobe s tetovažama su manje privlačne	1	1-5	106	1	1-5	35	0.390
Tetovaže u ljudima izazivaju neprijateljske i negativne osjećaje	2	1-5	106	2	1-4	35	0.673
Vidljive tetovaže su neukusne	1	1-5	106	2	1-4	35	0.357
Osobe s tetovažama izgledaju neugledno	1	1-5	106	1	1-5	35	0.670
Osobe s vidljivim tetovažama nisu prikladne za određene poslove	1	1-5	106	1	1-5	35	0.434
Osobe s tetovažama su nepouzdanе kada je posao u pitanju	1	1-4	106	1	1-3	35	0.733
Velike i vidljive tetovaže negativno utječu na poslovne prilike	3	1-5	106	3	1-5	35	0.207

*p<0,05

Sljedeća hipoteza (H2) ispitivala je postojanje statistički značajne povezanosti između stavova prema tetoviranim osobama i socio-ekonomskog statusa ispitanika. U ovom slučaju socio-ekonomski status definiran je kroz varijable procjene ukupnih mjesečnih primanja ispitanikove obitelji i procjene vlastite financijske situacije u odnosu na hrvatski prosjek. Pri utvrđivanju statistički značajne povezanosti, koristio se Spearmanov koeficijent korelacije. Tablica 9 ne pokazuje statistički značajnu povezanost između stavova o tetoviranim osobama i socio-ekonomskog statusa ispitanika.

Tablica 9. Povezanost stavova i socio-ekonomskog statusa (Spearmanov koeficijent korelacije)

Stavovi	Procjena mjesečnih primanja	Procjena financija
Osobe s tetovažama djeluju opuštenije i vedrije	0.006	0.082
Osobe s tetovažama su sklone devijantnom ponašanju	0.056	-0.038
Osobe s tetovažama su često kreativne osobe	-0.005	-0.044
Osobe s tetovažama su često izložene diskriminaciji u društvu	-0.145	-0.031
Osobe s tetovažama svojim tetovažama samo žele privući pažnju	0.022	0.022
Osobe s tetovažama su često impulzivne osobe	0.021	0.020
Žene s tetovažama ne izgledaju ženstveno	0.115	-0.114
Osobe s tetovažama djeluju agresivno	0.067	0.020
Osobe s tetovažama su manje privlačne	-0.047	-0.032
Tetovaže u ljudima izazivaju neprijateljske i negativne osjećaje	0.116	-0.016
Vidljive tetovaže su neukusne	0.079	-0.132
Osobe s tetovažama izgledaju neugledno	0.066	-0.010
Osobe s vidljivim tetovažama nisu prikladne za određene poslove	0.069	0.017
Osobe s tetovažama su nepouzdana kada je posao u pitanju	0.103	-0.187
Velike i vidljive tetovaže negativno utječu na poslovne prilike	0.028	0.047

* $p < 0,05$

Trećom hipotezom (H3) željelo se utvrditi postoji li statistički značajna povezanost između stavova prema tetoviranim osobama i stavova o rodnim ulogama, odnosno hoće li student/ice koji imaju tradicionalnija uvjerenja o rodnim ulogama ujedno pokazati i negativnije stavove o tetoviranim osobama. Kako bi se utvrdilo postojanje statistički značajne povezanosti, ponovno je korišten Spearmanov koeficijent korelacije. Test je pokazao da postoji statistički značajna povezanost među određenim stavovima i ulogama, no posebno je istaknuta druga tvrdnja koja glasi: „Zaposlenje je u redu, ali većina žena zapravo želi dom i djecu“ te njena korelacija s devet tvrdnji o stavovima prema tetoviranim osobama. Tvrdnje stavova koje su se našle u slaboj pozitivnoj korelaciji s tvrdnjom o želji žena za stjecanjem doma i djece su stavovi da su osobe s tetovažama sklone devijantnom ponašanju, da samo žele privući pažnju, da žene s tetovažama ne izgledaju ženstveno, također da osobe s tetovažama djeluju agresivno, manje privlačno, neugledno. Nadalje, to su stavovi da su tetovaže neukusne, neprikladne za određene poslove te da su osobe s tetovažama nepouzdana kada je posao u pitanju. Slaba pozitivna korelacija u ovom slučaju znači da ispitanici koji su se složili s tvrdnjom spomenute uloge, također iskazuju slaganje s navedenih devet stavova o tetoviranim osobama. Slaba negativna korelacija je također vidljiva između tvrdnje prve uloge „Majka koja radi može uspostaviti jednako topao i siguran odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi“ te stava da su osobe s tetovažama sklone devijantnom ponašanju, što znači da oni ispitanici koji su izjasnili slaganje s prvom tvrdnjom pokazuju neslaganje s navedenim stavom o osobama s tetovažama. Nadalje, slaba negativna veza je uočljiva i između posljednje tvrdnje o rodnim ulogama „Muškarci bi trebali biti jednako odgovorni prema domu i djeci kao i žene“ te tri stava koja tvrde da su tetovaže neukusne, neugledne te da osobe s tetovažama nisu pouzdane kada je posao u pitanju. Analizom rezultata utvrđeno je da su tradicionalne rodne uloge povezane s negativnom percepcijom tetoviranih osoba (Tablica 10).

Tablica 10. Stavovi o tetoviranim osobama s obzirom na stavove o rodnim ulogama

Stavovi	Uloga 1	Uloga 2	Uloga 3	Uloga 4	Uloga 5	Uloga 6
Osobe s tetovažama djeluju opuštenije i vedrije	-0.050	-0.063	0.140	0.140	-0.101	-0.016
Osobe s tetovažama su sklone devijantnom ponašanju	-0.291*	0.274*	0.015	-0.099	-0.063	-0.072

Osobe s tetovažama su često kreativne osobe	-0.060	-0.002	0.113	0.155	-0.154	-0.004
Osobe s tetovažama su često izložene diskriminaciji u društvu	0.082	-0.162	0.135	0.039	0.052	0.144
Osobe s tetovažama svojim tetovažama samo žele privući pažnju	-0.034	0.195*	-0.044	-0.053	0.163	0.008
Osobe s tetovažama su često impulzivne osobe	-0.109	0.058	-0.043	-0.091	-0.025	-0.033
Žene s tetovažama ne izgledaju ženstveno	-0.022	0.272*	-0.055	-0.148	0.012	-0.122
Osobe s tetovažama djeluju agresivno	-0.016	0.293*	-0.038	-0.017	0.009	0.002
Osobe s tetovažama su manje privlačne	0.022	0.218*	0.053	-0.088	0.043	-0.112
Tetovaže u ljudima izazivaju neprijateljske i negativne osjećaje	0.011	0.043	-0.005	-0.036	0.137	0.066
Vidljive tetovaže su neukusne	0.011	0.241*	0.002	-0.086	0.027	-0.186*
Osobe s tetovažama izgledaju neugledno	0.042	0.215*	0.020	-0.129	0.045	-0.173*
Osobe s vidljivim tetovažama nisu prikladne za određene poslove	-0.039	0.228*	-0.076	-0.090	0.005	-0.153
Osobe s tetovažama su nepouzdana kada je posao u pitanu	-0.047	0.248*	-0.088	-0.111	-0.052	-0.268*
Velike i vidljive tetovaže negativno utječu na poslovne prilike	0.037	-0.000	-0.122	-0.010	-0.060	0.034

*p<0,05

7. Rasprava

Ovo istraživanje provedeno je na uzorku od 141 studenta, čime se želio dobiti uvid u stavove i percepciju mladih u sustavu visokog obrazovanja prema tetoviranim osobama. Pregledom postojeće literature, postavljene su hipoteze kako bi se dobili odgovori na prethodno nedovoljno zastupljena pitanja.

Provedbom istraživanja je prva postavljena hipoteza (H1), koja pretpostavlja da će postojati rodne razlike u stavovima prema vidno tetoviranim osobama, odbačena. Naime, unatoč brojnim istraživanjima koja naglašavaju veću prihvaćenost tetovaža kod muškaraca nego kod žena, poput onog autora McLeod (2014) kojim se naglašava veća diskriminacija među tetoviranim ženama nego muškarcima, postoji mali broj istraživanja koja mogu dati jasnu distinkciju o tome što misle muškarci, a što žene te pokazuju li jedni veće prihvaćanje tetovaža i tetoviranih osoba od drugih. Provedbom Mann-Whitney U testa utvrđeno je da nema statistički značajne razlike. Unatoč odbačenosti postavljene hipoteze, možemo zaključiti da su u ovom istraživanju prevladale ispitanice ženskog spola te da bi povećanjem uzorka i pronalaskom većeg broja muških ispitanika, čime bi se izjednačila zastupljenost oba spola, rezultati mogli biti drugačiji.

U literaturi postoji veliki broj istraživanja o diskriminaciji tetoviranih osoba na poslu. Istraživanje Francisca i Ruhele (2020) među studentima i studenticama različitih sveučilišta u Dubaiju pokazalo je da su tetovirani pojedinci osuđivani i ograničavani pri zapošljavanju. Također, istraživanje koje provodi Hamilton (2019), potvrđuje da prihvaćenost osoba s tetovažama ovisi o sektoru zanimanja pa su tako tetovaže u zanimanjima unutar sustava

obrazovanja manje prihvaćene. Kako je u ovom istraživanju uzorak sačinjavao uglavnom mlade punoljetne osobe u sustavu visokog obrazovanja, nije bilo moguće uzeti u obzir njihov završen stupanj obrazovanja, vlastite prihode i zanimanje, već je naglasak stavljen na roditelje i obiteljski financijski položaj. Uzevši u obzir procjenu ukupnih mjesečnih primanja ispitanikove obitelji i procjene vlastite financijske situacije u odnosu na hrvatski prosjek korišten je Spearmanov koeficijent korelacije kako bi se provjerila sljedeća hipoteza (H2) u kojoj se pretpostavilo postojanje statistički značajne povezanosti između stavova prema tetoviranim osobama i socio-ekonomskog statusa ispitanika. U skladu s tim, očekivano je da će ispitanici koji imaju viši socio-ekonomski status imati pozitivnije stavove o tetovažama i tetoviranim osobama. No hipoteza je u ovom istraživanju odbačena. Kako je već rečeno, u sklopu ovog istraživanja naglasak je stavljen na obiteljsku financijsku situaciju, stoga se u budućim istraživanjima preporučuje ponovno testiranje hipoteze na uzorku sačinjenom od ispitanika koji su završili obrazovanje te koji su zaposleni i imaju vlastite prihode. Na taj način bi se mogli usporediti različiti dovršeni stupnjevi obrazovanja, prihodi i vrste zanimanja, odnosno različiti socio-ekonomski statusi te stavovi o tetoviranim osobama.

Posljednja hipoteza (H3) pretpostavlja postojanje statistički značajne povezanosti između stavova prema tetoviranim osobama i stavova o rodnim ulogama. Drugim riječima, pretpostavljeno je da će ispitanici koji imaju tradicionalnije stavove o rodnim ulogama, ujedno imati negativnije stavove prema tetoviranim osobama. Odnosno da će ispitanici koji imaju liberalne stavove o rodnim ulogama, istodobno imati pozitivne stavove o tetovažama. Neke od rodnih uloga koje se nameću muškarcima je da moraju biti „muževni”, a žene „ženstvene”. U tradicionalnijem smislu muškarci bi trebali biti „glava kuće” i hranitelji obitelji, dok je žena kućanica koja se brine o djeci (Ramion, 2016). Korištenjem Spearmanovog koeficijenta korelacije, utvrđena je slaba pozitivna povezanost između druge uloge „Zaposlenje je u redu, ali većina žena zapravo želi dom i djecu“ te devet stavova o tetoviranim osobama. Što znači da ispitanici koji se slažu s ovom tvrdnjom, iskazuju slaganje i s devet prethodno spomenutih stavova. Također, test je pokazao i slabu negativnu vezu između prve uloge i stava o devijantnom ponašanju te šeste uloge i stava o nepouzdanosti kada je posao u pitanju, a takva negativna korelacija znači da oni ispitanici koji su iskazali slaganje sa spomenutom ulogom ujedno iskazuju neslaganje s navedenim stavom, isto vrijedi i u obrnutom slučaju. Iako slabe, ove korelacije su statistički značajne čime se hipoteza prihvaća.

8. Zaključak

Ovim istraživanjem nastojano je dobivanje uvida u stavove studenata prema tetoviranim osobama kako bi se bolje shvatilo današnje poimanje tetovaža. Usprkos sve većoj popularnosti tetovaža, smatra se da je stigmatizacija i dalje prisutna (Franciscoo i Ruhela, 2020. McLeod, 2014. Richards, 2011. Swami i Furnham, 2007. prema Ramion, 2016).

Unatoč brojnim istraživanjima koja ističu razliku u percepciji tetoviranih muškaraca i žena, pregledom postojeće literature nije pronađen rad koji govori o podijeljenosti muškaraca i žena pri iskazivanju mišljenja o tetovažama, stoga je do tog odgovora nastojano doći ovim istraživanjem. Obradom rezultata utvrđeno je da ne postoji razlika između muškaraca i žena pri iskazivanju stavova o tetoviranim osobama. No, kao što je prethodno rečeno, nedostatak ovog istraživanja je neravnomjerni udio ženskih naspram muških ispitanika, stoga se za buduća istraživanja preporučuje veći uzorak s podjednakom zastupljenošću oba spola kako bi uzorak, a time i rezultati bili što reprezentativniji. Osim što se naglašava razlika između tetoviranih muškaraca i žena, diskriminacija je vidljiva i u poslovnoj sferi. Naime, istraživanja koja su se bavila doživljajem tetoviranih osoba na poslu, pokazuju prisutnost diskriminacije. Ovakvi nalazi vode do pitanja utječu li razlike u socio-ekonomskom statusu na percepciju tetoviranih osoba. Ispitivanje utjecaja socio-ekonomskog statusa na stavove o tetoviranim osobama se, u ovom istraživanju, nije pokazalo statistički značajnim. Nedostatak samog istraživanja je uzorak koji obuhvaća studente i studentice visokog obrazovanja, što znači da se takvim ispitanicima

ne može jasno odrediti socio-ekonomski status bez završenog stupnja obrazovanja, vlastitih prihoda te vrste zanimanja. Stoga je, ponovno, preporuka za buduća istraživanja reprezentativniji uzorak kojem se jasno može odrediti socio-ekonomski status. Naposljetku, poseban je interes stavljen na analizu kojom je nastojano povezati stavove o rodnim ulogama sa stavovima o tetoviranim osobama te iako je povezanost slaba, ona je potvrđena. Time je utvrđeno da u jednoj mjeri ispitanici koji imaju tradicionalnije stavove, također iskazuju slaganje s negativnim stavovima o tetoviranim osobama. Takav nalaz dovodi do zaključka da su tradicionalni stavovi o rodnim ulogama povezani sa stigmatiziranim i diskriminativnim stavovima o tetoviranim osobama. Dobivenim rezultatima je nastojano potaknuti daljnja istraživanja na temu rodnih uloga i njihove povezanosti sa stereotipima prema tetoviranim pojedincima.

Zaključno se može reći da postoji nedostatan broj istraživanja na određenu tematiku vezanu uz kulturu tetovaža, što je začuđujuće s obzirom na današnju popularnost tetovaža i brojnost tetoviranih pojedinaca. Stoga se navedeni istraživački nalazi mogu iskoristiti kao predložak za daljnja istraživanja.

9. Prilozi

Prilog 1. Anketni upitnik

Poštovani/a

cilj ovog istraživanja je ispitati stavove prema osobama s vidljivim tetovažama s obzirom na spol, mjesto stanovanja i socio-ekonomski status. Istraživanje se provodi u svrhu izrade završnog rada na studiju sociologije Sveučilišta u Zadru. Istraživanju mogu pristupiti studenti svih godina studija. Za ispunjavanje upitnika potrebno je 10 - 15 minuta.

Istraživanje je u potpunosti anonimno, a podaci će biti analizirani na grupnoj razini. Također, sudjelovanje je dobrovoljno te u svakom trenutku možete odustati od istog. Za sva dodatna pitanja i informacije možete poslati upit na e-mail adresu: miakatic00@gmail.com

Molim Vas da pročitate svaku tvrdnju i da na svaku odgovorite što iskrenije.

Unaprijed se zahvaljujem na vremenu kojeg ste odlučili izdvojiti za sudjelovanje u ovom istraživanju.

Ukoliko pristajete na sudjelovanje, možete započeti s ispunjavanjem upitnika.

1. Spol

Muški

Ženski

Drugo

2. Dob

3. Prebivalište (grad/mjesto iz kojeg dolazite)

4. Naziv sveučilišta na kojem studirate (npr. Sveučilište u Zadru)

Molim Vas da pažljivo pročitate ove tvrdnje.

Odaberite jednu od opcija na skali za svaku tvrdnju:

1 - U potpunosti se ne slažem.

2 - Uglavnom se ne slažem

3 - Niti se slažem, niti se ne slažem.

4 - Uglavnom se slažem.

5 - U potpunosti se slažem.

1. Osobe s tetovažama djeluju opuštenije i vedrije.

2. Osobe s tetovažama su sklone devijantnom ponašanju.

3. Osobe s tetovažama su često kreativne osobe.
4. Osobe s tetovažama su često izložene diskriminaciji u društvu.
5. Osobe s tetovažama svojim tetovažama samo žele privući pažnju.
6. Osobe s tetovažama su često impulzivne osobe.
7. Žene s tetovažama ne izgledaju ženstveno.
8. Osobe s tetovažama djeluju agresivno.
9. Osobe s tetovažama su manje privlačne.
10. Tetovaže u ljudima izazivaju neprijateljske i negativne osjećaje.
11. Vidljive tetovaže su neukusne.
12. Osobe s tetovažama izgledaju neugledno.
13. Osobe s vidljivim tetovažama nisu prikladne za određene poslove.
14. Osobe s tetovažama su nepouzdana kada je posao u pitanju.
15. Velike i vidljive tetovaže negativno utječu na poslovne prilike.

Pred Vama se nalazi niz tvrdnji koje se odnose na rodne uloge.

Molim Vas da ih pažljivo pročitate i odaberete jedan odgovor na skali za svaku tvrdnju:

- 1 - U potpunosti se ne slažem.
- 2 - Uglavnom se ne slažem
- 3 - Niti se slažem, niti se ne slažem.
- 4 - Uglavnom se slažem.
- 5 - U potpunosti se slažem.

1. Majka koja radi može uspostaviti jednako topao i siguran odnos sa svojom djecom kao i majka koja ne radi.
2. Zaposlenje je u redu, ali većina žena zapravo želi dom i djecu.
3. Zaposlenje je najbolji način za ženu da bude neovisna.
4. I muž i žena moraju pridonositi prihodima kućanstva.
5. Očevi su općenito jednako sposobni brinuti se za djecu kao i majke.
6. Muškarci bi trebali biti jednako odgovorni prema domu i djeci kao žene.

Molim Vas da na sljedeća pitanja odgovorite isključivo ako posjedujete 1 ili više tetovaža.

1. Koliko imate tetovaža?

1

2

više od 2

2. Koji su motivi Vaših tetovaža?

- Realistični (nalikuju fotografiji)
- Akvarel (efekt boje na platnu)
- Tradicionalni (crne, debele linije)
- Gotički (morbidni motivi)
- Pismo i brojevi
- Geometrijski
- Dotwork (obrasci stvoreni točkama)
- Portret
- Motiv životinja

3. Da li su Vaše tetovaže vidljive?

Da

Ne

4. Jeste li ikada imali problema zbog svojih tetovaža

Da

Ne

5. Zašto imate tetovažu?

- Da se kreativno izrazim
- Da budem jedinstven/a
- Da slavim događaj/osobu
- Jer tetovaže izgledaju lijepo
- Da steknem kontrolu nad tijelom
- Jer volim riskirati
- Da izgledam privlačnije

Molim Vas da pažljivo pročitate i odgovorite na sljedeća pitanja.

1. Koliko osoba živi u Vašem kućanstvu (uključujući i Vas)?

2. Pokušajte procijeniti koliko iznose ukupna mjesečna primanja Vaše obitelji?

Manje od 500 eura

Od 501 do 700 eura

Od 701 do 1000 eura

Od 1001 do 1500 eura

Više od 1500 eura

3. Procijenite Vaše imovinsko stanje (odnosno imovinsko stanje Vaše obitelji ako živite s roditeljima) u odnosu na sredinu u kojoj živite:

Mnogo lošije od većine drugih

Nešto lošije od većine drugih

Ni bolje, ni lošije od većine drugih

Nešto bolje od većine drugih

Mnogo bolje od većine drugih

4. Procijenite vlastitu financijsku situaciju u odnosu na hrvatski prosjek:

Bolja od prosjeka

Prosječna

Gora od prosjeka

5. Navedite kako se zove Vaš studijski program (studijske grupe)

6. Odaberite godinu studija:

Prva godina preddiplomskog studija

Druga godina preddiplomskog studija

Treća godina preddiplomskog studija

Prva godina diplomskog studija (ili 4. godina integriranog studija)

Druga godina diplomskog studija (ili 5. godina integriranog studija)

7. Jeste li obavljali plaćeni posao u posljednjih 12 mjeseci za vrijeme trajanja nastave?

Da, cijelo vrijeme radim

Da, povremeno

Ne

8. Stupanj obrazovanja oca:

Nezavršena osnovna škola

Završena osnovna škola

Završena srednja škola

Završena viša škola ili fakultet

Završen magisterij ili doktorat

9. Stupanj obrazovanja majke:

Nezavršena osnovna škola

Završena osnovna škola

Završena srednja škola

Završena viša škola ili fakultet

Završen magisterij ili doktorat

10. Radni status oca:

Zaposlen

Nezaposlen

Umirovljen

11. Radni status majke:

Zaposlena

Nezaposlena

Umirovljena

10. Literatura

Knjige:

Featherstone, Mike (2000). *Body Modification*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications

Goffman, Erving (2009). *Stigma: zabeleške o ophođenju sa narušenim identitetom*. Novi Sad: Mediterran Publishing.

Yuen Thompson, Beverly (2015). *Covered in Ink: Tattoos, Women and the Politics of the Body*, New York i London, New York University press.

Znanstveni članci:

Adamović, Mirjana i Maskalan, Ana (2011). „Tijelo, identitet i tjelesne modifikacije“, *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornog i sociokulturnog razvoja*, 49 (1 (189)): 49-70.

Crevar, Ivana i Kosić, Radoslav (2021). „Stavovi medicinskih sestara i pacijenata o vidljivim tetovažama“, *Sestrinski glasnik*, 26 (2): 130-134.

Featherstone, Mike (2001). „Životni stil i potrošačka kultura“, *Diskrepancija: studentski časopis za društveno-humanističke teme*, 2 (4): 65-74.

Finderle, Julija (2016). „Kult tjelesnosti i vitalnosti u potrošačkoj kulturi“, *Diplomski rad*. Rijeka, Sveučilište u Rijeci.

Galić, Branka (2004). „Seksistički diskurs rodnog identiteta“, *Socijalna ekologija: journal for environmental thought and sociological research*, 13 (3-4): 305-324.

Hamilton, Megan (2019). „Tattoos in the Workplace“, *Undergraduate Psychology Research Methods Journal*, 1 (21): 52-77.

Hromatko, Ivan i Matić, Renato (2008). „Stigma – teatar kao mjesto prevladavanja stigmatizacije“, *Sociologija i prostor*, 46 (1 (179)): 77-100.

Stanić, Sanja (2016). „Temeljne značajke teorije potrošnje u djelima Jeana Baudrillarda, Pierrea Bourdieua i Georgea Ritzera“, *Revija za sociologiju*, 46 (1): 33-60.

Internetski izvori:

EVS (2010). European Values Study 2008: Croatia (EVS 2008). *GESIS Data Archive, Cologne. ZA4775 Data file Version 1.0.0*, <https://doi.org/10.4232/1.10051>.

Francisco, Mark Eugene. i Ruhela, Sonakshi (2020). „Correlational Analysis of Perception of Tattoos and Employability“, *International Conference on Business Management, Innovation & Sustainability (ICBMIS)*, <https://ssrn.com/abstract=3694377>

Hill, Brittany M. (2016). „Body Modifications: Perceptions of Tattoos and the Examination of Gender, Tattoo Location, and Tattoo Size“, <https://hdl.handle.net/10877/6436>

McLeod, Josh M. (2014). „The Hidden Mark: An Ethnographic Examination of Visibility in Heavily Tattooed Professionals“, <http://hdl.handle.net/10170/703>

Ramion, Savannah (2016). „Tattoos: The Road to Acceptance in Western Society An exploration of gender, misconceptions, and workplace acceptance“, <https://www.indstate.edu/sites/default/files/media/Documents/PDF/honors-thesis-SavannahRamion.pdf>

Richards, Alexander (2011). „Tattooed Delinquents: Do Historic Negative Stereotypes of Tattooed Individuals Still Exist?“, https://www.academia.edu/1097436/Tattooed_Delinquents_Do_Historic_Negative_Stereotypes_of_Tattooed_Individuals_Still_Exist